

ACC. N:R M 6274:1-12.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Frans Petersson

Härad: Linnsevad

Adress: Smålamåla, Urshult

Socken: Urshult

Berättat av: Genvarne

Uppteckningsår: 1940

Född år 1884 i Urshult

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Prav på präglösa s. 6. 19

Födelsdag - och Namnsdag.

Truschill:

St. a. även "Klfsbröjsrisar"

Skriv endast på denna sida!

1

ACC. N:R M 6274:1.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Franz Petersson.
Härad: Kinnevald. Adress: Småmåla, Ushult.
Socken: Ushult. Berättat av: Densamme.
Uppteckningsår: 1940. Född år 1884 i Ushult.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Födelsedag och namnsdag.
Numera är det på denna ort sed, att man firar både födelsedagar och namnsdagar vid vilka tillfällen åtminstone några av den närmaste omgivningen komma för att uppvakta, men för en 40 å 50 år sen och tidigare förekom här bland allmogem inget egentligt födelsedagsfestande. En del personer med gammalkyrklig åskådning ansågo, att det var synd att fira födelsedagen, den dag då man genom en syndig födelse kom till världen. Men mot namnsdagsfirandet hade dessa religiöst inställda intet att anmärka.

Skriv endast på denna sida!

När man firade den dag i almanackan, som bar det namn, som man i dopet fått, så firade man ju därjämte minnet av denna döpselseakt, då man blev upptagen i Guds församling.

Ännu i mitten av förra århundradet brukade man i en och annan familj räkna sina levnadsår i tjug. Glade far eller mor i gården sin födelsedag och fyllde till exempel 57 år, så kunde man under en av dagens måltider få höra nämnda födelsedagsbarn liksom i förbigående yttra: "ja, i da ä ja femtisju åra, så nu ha ja kingt de sjöttan par min tre tjug. Fan ja leva i tre åra te, så bli ja jämna tre tjug (60 år)."

Bländ de generationer, som kunnit bli

ACC. N:R

M 6274:3.

3

Landskap: Småland Upptecknat av: Frans Petersson
Härad: Linnevald Adress: Smösemåla Ushult
Socken: Ushult Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1940 Född år 1884 i Ushult.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

konfirmerade, innan det obligatoriska skoldväxget infördes, funnos litet varstans personer, som saknade vetskap om både dag och månad, då de vare födda. Upptecknaren minns en i slutet av 1830-talet född bondgumma, som var mor till sju barn, vilken ej ens hade vetskap om sitt födelseår. När man frågade henne hur gammal hon var, så svarade hon: "Ja å nånna veckå (måga vecker) älle än Gal Pettsen (hennes kusin och närmaste granne)." Men när gumman vid 80 års ålder avled och det på vedertaget sätt hölls tackägelse för henne

Skriv endast på denna sida!

i ushults kyrka, så fick man höra,
att hon var ett år och tre månader
äldre än "Kal Pettseu".

Glade en av gårdens folk sin födelse-
dag, så kunde det hända, att husmodern
tillagade något slags "löstamat", till exempel
gorån eller stenkakor, som hon vid meraftans-
dags satte fram på bordet, varvid hon yttrade
ungefär så här: "Vi ha fölseda hää i huset
i da, ä däafäre haa ja bajat te detta hääna."
Därefter inbjöd hon de kring bordet sittande
att ta för sig av hennes anrättning.

Glade i en familj många av barnen sina namn
i almanackans namnlängd men de andra icke, så
hände det esomestast, att dessa senare (isyn-
nerhet om det var flickor) smågrätade på
förelärdarna för påstördt bistånd förut-
seende vid namngivningen. "Ni kunne gärna
ha gott oss tacksam, att vi hade kunna
fått fira namnsdä vi mä!" klagade de miss-

5

ACC. N:R M 6274.5.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Frans Petersson.
Härad: Linnevald. Adress: Smösamåla, Ushult.
Socken: Ushult. Berättat av: Densamme.
Uppteckningsår: 1940. Född år 1884 i Ushult.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

nöjda. I en del hem fingo emellertid dessa på namn "vanlottade" åtnjuta kompensatiön på så sätt, att deras födelsedagar ägnades större uppmärksamhet än de andras.

Vid vilken tidpunkt bondgummarna började fira sina namnsdagar medels kafferep för granngummarna kan upptecknaren ej med vissitet säga, men troligtvis var det först på 1880-talet som denna sed blev allmän i den här bygden ~~burgna~~ bondefamiljer. Medan man förut kommit själfmant till sin systor eller granngumma på hennes namnsdag, började man nu buda varandra. Och på detta sätt fortgår namnsdagsfirandet än i dag.

Skriv endast på denna sida!

Numera har man dock i vissa kretsar sed att komma objuden till sin väninna på hennes namnsdag. En och annan kvinna föredrager att fira sin namnsdag i all stillhet i sin familj. På Karlarnas namnsdagar förekomma vanligtvis inga gäster.

Under de senaste årtiondena har födelsedagarnas anseende ökat, varför dessa dagar numera äro viktigare än namnsdagarna. Detta gäller framförallt en sådan märkesdag, då födelsedagsbarnet fyller jämna tiotal år.

Någon sed med utskräning i samband med födelsedags- eller namnsdagfirande känner upptecknaren ej till.

Såväl på födelsedags- som på namnsdagsfester förekom emellanåt sång. Det var vanligtvis en visa medt på någon av bygdeas

ACC. N:R.

M 6274: 7.

1

Landskap: Småland. Upptecknat av: Frans Petersson.
 Härad: Linnsevad. Adress: Smålandsmåla, Ushult.
 Socken: Ushult. Berättat av: Pensamme.
 Uppteckningsår: 1940. Född år 1884 i Ushult.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

marknader inköpt 10-öres vishäfte, som man sjöng. Allmogens under fören seklets sista årtionden var till ytterlighet anspråkslös, när det gällde dikter. I gården Ljällycke i Ushult sjöng man på dylika fester en visa, kallad "Elfsborgsvisan", som lydde:

1: "Den blomsterklädda gondolen gled utöfver Elfsborgs böljor ned.

Det var så hemskt i den mörka natt.
En flicka skän vid rodet satt.

2: Ring pannon bar hon en lagerkrans,
beprydd af stjernens milda glans.
Hon sjöng om vennen, som mild och kär,
som uppå Elfsberg fängslad är.

Skriv endast på denna sida

ACC. N:R.

M 6274:8.

8

Landskap: Småland.

Upptecknat av: Frans Petersson.

Härad: Kinnevald.

Adress: Smöråmåla, Ushult.

Socken: Ushult

Berättat av: Densamme

Uppteckningsår: 1940.

Född år 1884 i Ushult.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- 3: Och Herman höjde den stämman klar,
igenom järnbeslagna fönstret var.
"Hallå!" han ropade. "Min sängarvän!
Nog känner jag din röst igen!"
- 4: Vål har jag mädat ett barn för dig.
Du skulle väl ha förlåtit mig.
Men kärleken den är lika stor
hos fången, som på Elfsborg bor."
- 5: Men stormen ryter och åskan går,
och böljorna emot Elfsborg slår.
Det blixtrar till - och fången såg
sin sängarvän i böljan låg.
- 6: "Att sitta innespererad i en bur!"
Så klagar fången. "Oh, jag arma djur!"

Skriv endast på denna sida.

ACC. N:R.

176274.9

1

Landskap: Småland. Upptecknat av: Frans Petersson.
 Härad: Kinnevald. Adress: Smöråmåla, Ushult.
 Socken: Ushult. Berättat av: Densamme.
 Uppteckningsår: 1940. Född år 1884 i Ushult.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- Min Sigid's öde jag dela må!
 Min grav skall blifva böljan blå!
 7: Sen skall jag liksom en vålnad gå
 utibland de vilda skaron grå.
 Min Sigid uti ett annat land
 jag trycka skall din trogna hand."
 8: Och fingen uppå Elfsberg satt,
 tills han syande desiffrän en natt.
 Och kastar sig i böljan blå
 för att sin Sigid återfå.
 9: Mången gång uppå Elfsberg sen
 man hafver hört den stämman sen.
 Och denna röst man då kändt igen,
 ty det var fingens sängarven."

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

146274.10.

10

Landskap: Småland.

Upptecknat av: Frans Petersson.

Härad: Kinnared.

Adress: Småmåla, Moshult.

Socken: Moshult.

Berättat av: Dersamme.

Uppteckningsår: 1940.

Född år 1884 i Moshult.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Var det sommar, gratulerade de uppvak-
tande festföremålet med blomkatter
eller, såsom det här hette, blomkrastar eller
"örtakrastar", vilka genast sattes i vatten
och placerades på kaffebordet. En och annan
gäst uppvaktade med en av vetedag bakad
kaka eller krans, som efter festdagen
fick namn av födelsedagskaka, födelsedags-
krans, namnsdagskaka eller namnsdagskrans.
Det var givetvis sed, att varje dylik
kaka, evad det var "födelsedagskaka" eller
"namnsdagskrans" genast blev avsmakad
av de församlade gästerna. Var fest-
föremålet en ogift man, hände det, att

Skriv endast på denna sida!

11

ACC. N:R. M 6274.11.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Frans Petersson.
Härad: Linnevald. Adress: Smösamåla, Ushult.
Socken: Ushult. Berättat av: Densamme.
Uppteckningsår: 1940. Född år 1884 i Ushult.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

han blev gratulerad med en vetekaka som hade likhet av en kvinna, vadan den därför blev kallad "födelsedagskäring" (fölsedaskäring) eller "namnsdagskäring" (namnsdaskäring). Fick en flicka på lika många dagar emottaga en en mans betäde lik vetekaka, blev denna givetvis benämnd "födelsedagsgubbe" (fölsedasgubbe) eller namnsdagsgubbe (namnsdäsgubbe).

En och annan gratulant hade för sed, att vid sin gåva - vetekaka eller vetekrans - fästa ett papper, som han fästet med en "tilläggen" till mottagaren jämte ett kort rim samt under det hela - sitt namn.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

146284:12.

13

Landskap: Småland

Upptecknat av: Frans Petersson

Härad: Kinnared

Adress: Smöramåla Ushult.

Socken: Ushult

Berättat av: Densamme.

Uppteckningsår: 1940.

Född år 1894 i Ushult.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En dylik tillägnan kunde lyda så här:
 "Jag har äran att gratulera, fast jag har
 titel att presentera". I rimmet, som antingen
 var av egen tillverkning eller också författat av
 någon närstående rimmed, tillhörde gratulationen
 festföremålet hälsa, glädje o. s. v. Papperet,
 som kunde vara av olika typ - till exempel
 ett stycke brevpapper - bands med en
 tråd eller ett snöre fast vid gåvan. Detta
 tillvägagångsätt gjorde att ett dylikt
 papper ibland blev kallat "bindebrev".
 Verbet binda i betydelsen gratulera
 är känt här.

Skriv endast på denna sida!